

SVERIGES
MUSEER

Museer under press 2021

**Läget i landet enligt
91 museichefer**

Museer under press

Sveriges Museer undersöker årligen museernas förutsättningar att driva en bra verksamhet i relation till det ekonomiska läget. Utgångspunkt är det som står i Museilagen om samlingsförvaltningen och museirollen. Undersökningen har i år kompletterats med en fråga om vilka lärdomar pandemin fört med sig.

Museerna är under mer press än någonsin. Genom museichefernas svar framträder bilden av den fleråriga ekonomiska urholkning som fortsatt drabbar museernas kärna – samlingsförvaltningen. Museicheferna ger inblick i den svåra omställning som museisektorn nu genomgår, där priset vi alla kan få betala är stora gap i framtidens museisamlingar.

Museernas framtid som bidragande till samhället och dess utveckling står därmed på spel. De ekonomiska effekterna av pandemin är svåra. De förstärker tidigare års urholkning av ekonomierna och hotar museernas roll enligt Museilagen.

Museilagen

Den 1 augusti 2017 trädde lagen som reglerar offentligt styrda museer i kraft. I den fastställs att museerna skall bidra till samhället och dess utveckling genom att främja kunskap, kulturupplevelser och fri åsiktsbildning. Med museihuvudmän avses staten, kommunerna och landstingen.

I rapporten citeras Museilagen i anslutning till de frågor den berör. I slutet av rapporten återfinns Museilagen i sin helhet.

- Läget i landet enligt 91 museichefer

Museicheferna vittnar om stor omställningsförmåga under pandemin. Lärdomar man tar med sig efter krisåret 2020 är vetskapen om att man snabbt kan ställa om och att personalen "växer" i krissituationer. En annan lärdom för många museichefer är att man ännu mer bör satsa på det digitala utbudet

- **54 procent** av museerna har ett sämre ekonomiskt läge än året innan.
- **36 procent** anger att det ekonomiska läget är likvärdigt med fjolåret. Men det innebär i realiteten att basverksamhet skärs ner då kostnaderna ökar. Nuvarande läge har föregåtts av årtal av ekonomisk urholkning, som ytterligare förvärrats av att besöksintäkterna rasat under 2020.
- **50 procent** rapporterar att möjligheterna att bedriva en aktiv samlingsförvaltning är dåliga. Det innebär bland annat att museer saknar resurser att samla in vår samtid för framtida besökare.

Relationen med huvudmän och politik har stärkts under pandemiåret:

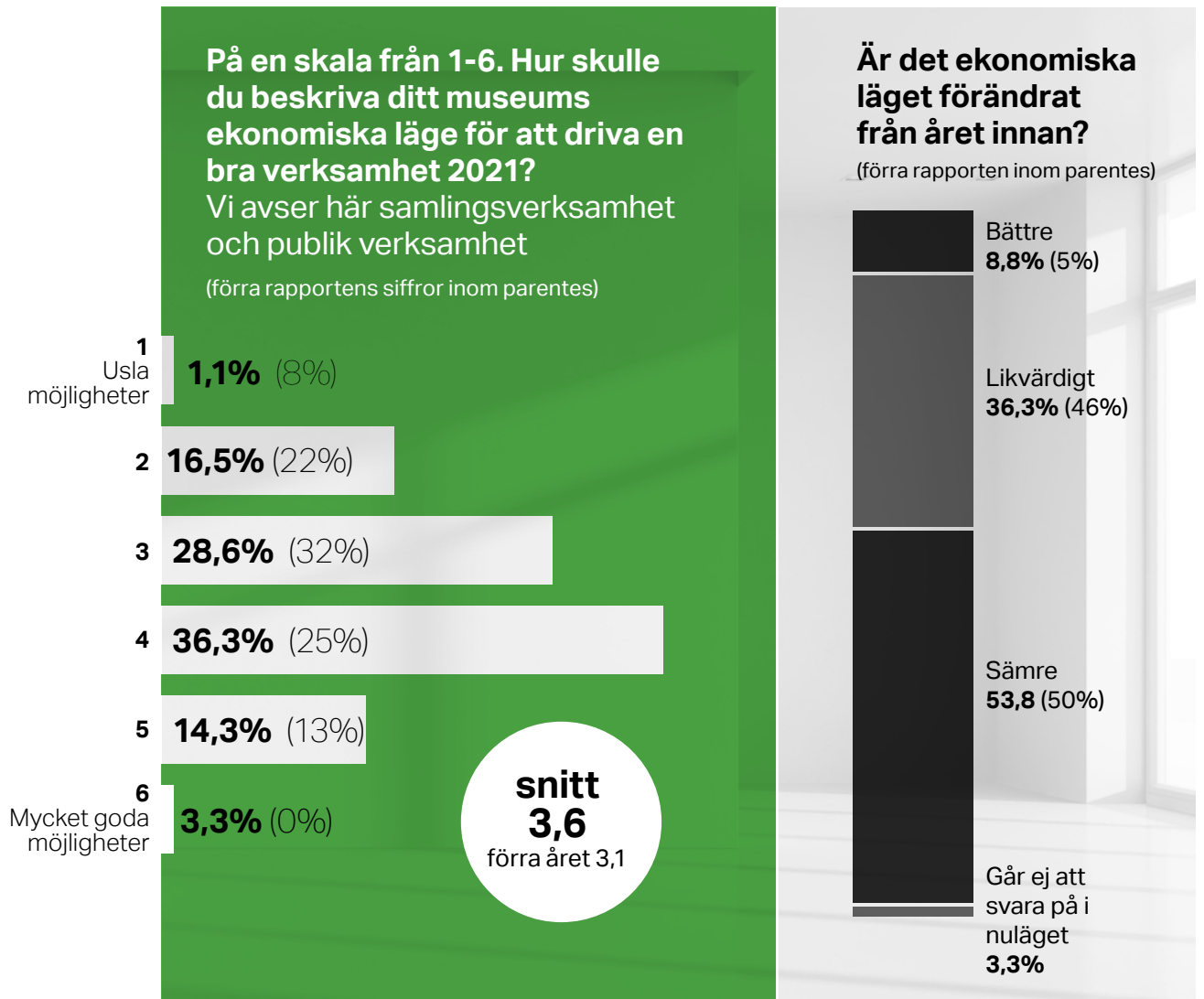
- **Hela 85 procent** anser att huvudmännen har en halvbra eller god förståelse för museernas ekonomiska situation, en ökning jämfört med förra rapporten (72 procent).
- **Hela 76 procent** anser att huvudmännen har en halvbra eller god förståelse för museers samhällliga roll, en ökning från den förra rapporten (65 procent).
- **Hela 80 procent** upplever att dialogen med politiken är halvbra eller god, en viss ökning från förra rapporten (78 procent).

Museichefernas syn på det egna museets roll i samhället har stärkts:

- **Hela 89 procent** upplever att museet har goda möjligheter att vara en stark samhällsaktör och bidra till det offentliga samtalet, en ökning från förra rapporten (76 procent). I flera av kommentarerna ser vi att museicheferna ser stor potential att vara ännu mer verksamma. Bristande resurser är dock ett problem.

Det ekonomiska läget

Framför allt upplever vi en osäkerhet hur vårt negativa resultat kommer påverka oss på sikt

Sammanfattning kommentarer om hur läget försämrats

51 museichefer som angett att det ekonomiska läget blivit sämre har valt att kommentera sina svar. Det syns tydligt att intäktsbortfallet i samband med pandemin påverkar också läget för 2021. De som är fristående aktörer eller haft mest egenfinansiering har drabbats hårdast. Framst handlar det om tappade intäkter från inträden och evenemang samt de kommersiella intäkterna från butiker, kaféer och uthyrning. Museerna uttrycker stark oro också för hur anslagen kan påverkas i framtiden.

Precis som i den tidigare rapporten ser vi också här att anslagen inte räknats upp vilket i praktiken innebär en urholkning år från år. Flera museichefer nämner att man tvingats säga upp medarbetare.

Några citat från museicheferna:

"Ingen uppräknning under de kommande tre åren"

"Stort intäktsbortfall, en tillfällig anslagsökning räddar 2021"

"Anslaget räcker knappast till de fasta kostnaderna"

"Framför allt upplever vi en osäkerhet hur vårt negativa resultat kommer påverka oss på sikt"

"Gradvis uppätning av bidraget från regionen som knappt ökar, samtidigt som kostnaderna stiger..."

Sammanfattning kommentarer om konsekvenser för museet på längre sikt

43 museichefer har valt att dela sina tankar om de långsiktiga konsekvenserna av den allt sämre ekonomin. Många kommentarer handlar om personalneddragningar och nedskuren verksamhet, med sämre kvalitet. Några vittnar om att man kan behöva lägga ner museiverksamheten helt.

En oro gäller hur man ska kunna behålla kompetent personal för att vårda och förvalta samlingar, och utveckla museiverksamhet i digitala kanaler. Det finns också oro för relationerna till samhället och besökare påverkats, relationer som byggts upp under lång tid.

Några citat från museicheferna:

"... dvs komma tillbaka till en nivå där man var på 1960-talet"

"Risk att vi förbrukar stiftelsens kapital"

"Viktiga investeringar och underhåll får skjutas på framtiden"

"Vi behöver tänka om, tänka nytt men svårt att få inkomster om publiken uteblir"

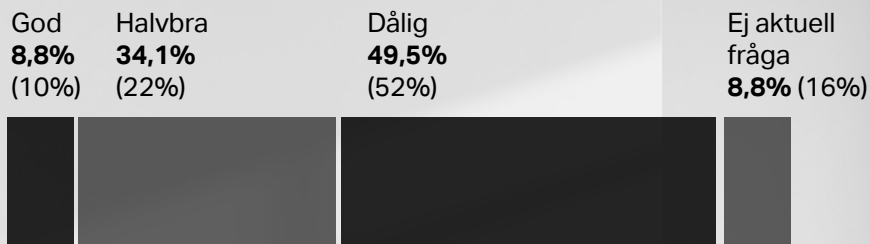
"Kan på sikt omöjliggöra vidare drift"

Samlingsförvaltningen

Hur bedömer du museets ekonomiska möjlighet till aktiv samlingsförvaltning och samtidsdokumentation, exempelvis nyförvärv?

(förra rapportens siffror inom parentes)

Ur Museilagen:

Kunskapsuppbyggnad 8 § Ett museum ska bidra till forskning och annan kunskapsuppbyggnad, bland annat genom att ha hög kompetens inom sitt ämnesområde.

Förvaltning av samlingar 9 § Ett museum ska aktivt förvalta sina samlingar för att nå verksamhetens mål....

Sammanfattning kommentarer om läget för samlingsförvaltning

45 museichefer har valt att kommentera de ekonomiska möjligheterna till samlingsförvaltning och det märks tydligt att förutsättningarna är väldigt olika för olika museer. Några har fasta medel för nyförvärv och påverkas inte så mycket av sämre ekonomi. Några har till och med fått ökade medel för att samla in. Andra har inte möjlighet att tänka på nyförvärv utan måste istället prioritera de befintliga samlingarna. Några brottas med kostsamma frågor som att få till funktionsdugliga magasin och göra samlingarna digitalt tillgängliga. En oro är personalbrist. Överlag nämner de svarande museicheferna bristande resurser som det stora problemet.

Några citat från museicheferna:

"Vi kommer försöka prioritera insamlingar, det är en kärnverksamhet"

"Vi har precis, av ekonomiska skäl, tvingats säga upp den ende i personalen som arbetade med samtidsdokumentation och forskning"

"Har insamling på paus"

"Samlingsförvaltningen ägnar sig nästan enbart åt "arvet", dvs sådant som tidigare generationer har samlat in"

"Vi söker aktivt externa medel för att kunna finansiera detta"

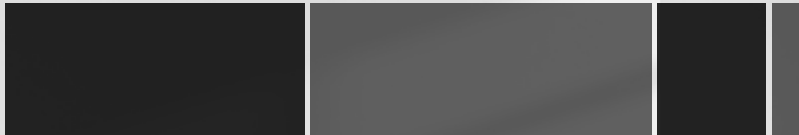

Huvudmän och politiker

Hur skulle du beskriva förståelsen hos din huvudman för museets ekonomiska situation

(förra rapportens siffror inom parentes)

God	Halvbra	Dålig	Ej aktuell fråga
39,6% (30%)	45,1% (42%)	14,3% (23%)	4,4% (7%)

Ur Museilagen:

Ansvarsfördelning 5 § Museihuvudmännen ska säkerställa att ett museum har ett bestämmande inflytande över verksamhetens innehåll...

Sammanfattning kommentarer om huvudmännen och museernas ekonomi

35 museichefer har valt att kommentera läget för huvudmännens förståelse för museernas ekonomi som ju överlag bedöms som bra och bättre. Svaren varierar väldigt men vi kan inte knyta tendenser till någon speciell typ av museum. Från mycket positiva kommentarer till mer besvikna.

Det har funnits ett stort engagemang från flera av huvudmännen i den kris som museernas befunnit sig. Några har också fått ekonomiskt stöd. Andra upplever att de ändå prioriteras bort när det kommer till ekonomin.

Några citat från museicheferna:

"Vi har fått mycket stöd i år"

"Vi kämpar ständigt med att försöka få vår huvudman att förstå vad det är vi faktiskt gör och varför det är viktigt. En bristande förståelse får ju förstås även konsekvenser för hur mycket medel vi tilldelas."

"Relationen och samtalen är inte problemet utan att kultur tävlar med alla andra kommunala verksamheter som alla blöder pengar"

"God när det gäller krisstöd med anledning av Covid19 men ej när det gäller långsiktigt ökade driftsanslag"

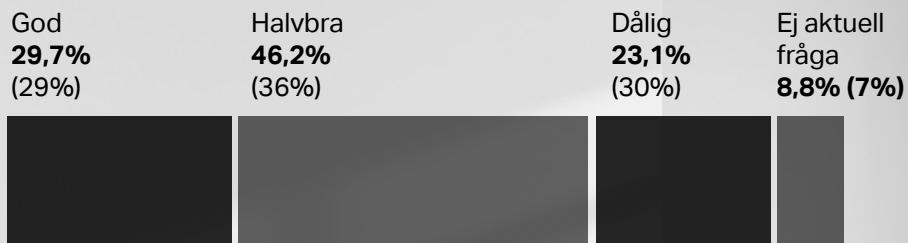
"Besparingarna drabbar alla i förvaltningen"

Huvudmän och politiker (fortsätter)

Hur skulle du beskriva förståelsen hos din huvudman för museets samhällliga roll som den beskrivs i Museilagen

(förra rapportens siffror inom parentes)

Ur Museilagen:

Ändamål 4 § Ett museum ska utifrån sitt ämnesområde bidra till samhället och dess utveckling genom att främja kunskap, kulturupplevelser och fri åsiktsbildning.

Sammanfattning kommentarer om huvudmän och museernas samhällsroll

30 kommentarer till svar kom in från museicheferna och flera noterar att det handlar om att "utbilda" huvudmännen. Några tycker ändå att kunskapen om samhällliga rollen och armlängds avstånd finns där. Det varierar alltså stort mellan huvudmännen. Dock kan Sveriges Museer konstatera att museichefernas samlade bedömning om huvudmännens förståelse är positiv överlag och ännu mer positiv än i tidigare.

Några citat från museicheferna:

"Vårt ansvar att stärka huvudmännens kunskaper och själva utvärdera våra effekter på ett tydligare sätt"

"Alla är medvetna om museilagens krav och armlängds avstånd"

"Det finns tendenser till ökad politisk detaljstyrning"

"Där finns nog en hel del "upplysningsverksamhet" kvar att göra"

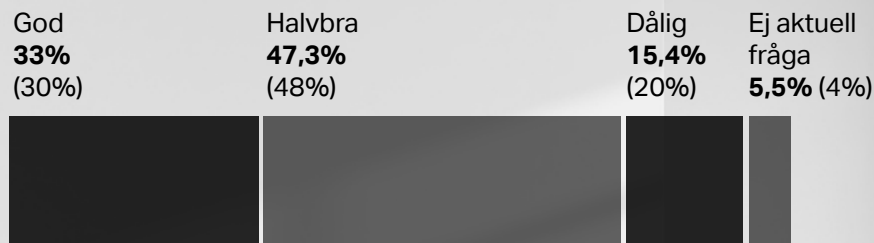
"Vi jobbar med denna fråga och det blir bättre för varje år"

Huvudmän och politiker (fortsätter)

Hur skulle du beskriva dialogen med politiken?

(förra rapportens siffror inom parentes)

Sammanfattning kommentarer om dialogen med politiken

29 museichefer har valt att kommentera och här är synpunkterna väldigt varierande. Några upplever en bra dialog andra inte. Några på kommunal nivå tycker inte man kan nå de regionala politikerna som ju har betydelse för vilken tilldelning av resurser man kan få. Dialogen med politiken upplevs något förbättrad jämfört med i förra rapporten.

Några citat från museicheferna:

"God kommunalt, svårare regionalt"

"Jag ser positivt på hur framtiden ser ut för oss, ser en vilja att bli bättre och utveckla från politikens sida"

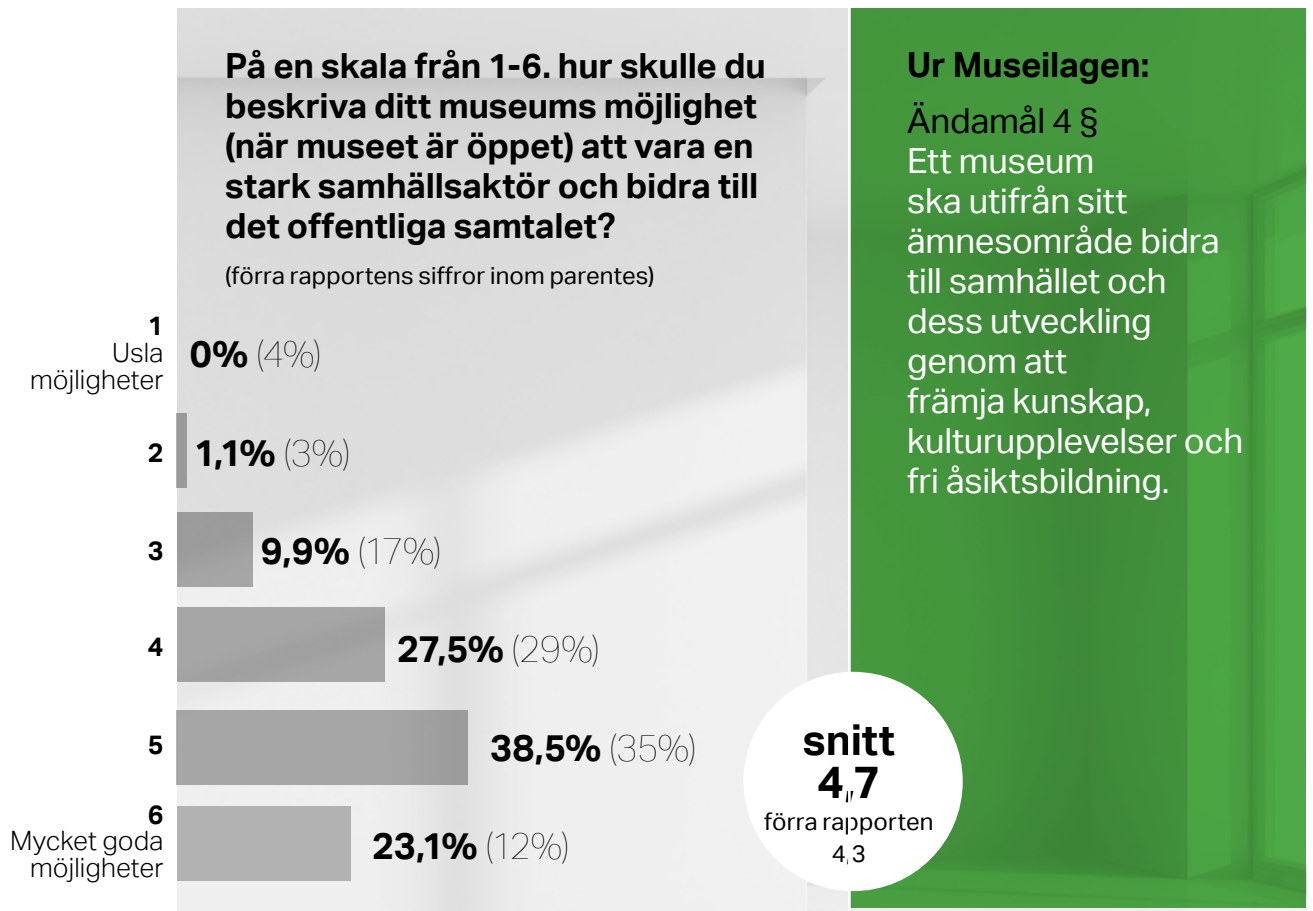
"Jag upplever att dialogen om verksamhetens och samhällsrelevans får ge vika för fokus på budget i balans"

"I valtider lyfter alla partier fram museets viktiga roll för invånarna, turismen och skolan/förskolan. Men när vi ska prata finansiering så skickas frågan fram och tillbaka mellan kommunstyrelse och tjänstemän"

"Det finns en hel del utmaningar på området. Det är inte självklart med insyn i museibranschen"

Påverkan i samhället

Sammanfattning kommentarer om dialogen med politiken

30 museichefer har valt att kommentera den här punkten. Sveriges Museer kan konstatera att museerna överlag kan och vill vara starka aktörer i sina lokalsamhällen och med nationellt. Flera upplever dock i nuvarande pressade ekonomiska läge att det är svårare. Några har reagerat på valet av ordet "stark samhällsaktör". Skulle inte museet som berikande kulturinstitution vara nog värdefullt i sig, utan att man är "arena för ett offentligt samtal"? Sammantaget bedömer museicheferna möjligheterna som goda att göra skillnad i samhället, ännu mer än man gjorde i fjolårets rapport.

Några citat från museicheferna:

"Vi satsade från start på miljö, hållbarhet, kretslopp, återbruk, taktill pedagogik utifrån tänket "handen minns" mm innan det fanns på någon agenda...Skam den som ger sig...nu är vi "mitt i prick"..."

"Jag tycker frågan är konstig. Stark samhällsaktör, vad är det? Vi är en kulturhistorisk institution, ibland berör det aktuella frågor i samhället, betydligt oftare mer moraliska, etiska eller andra mänskliga frågor"

"Vi gör skillnad och den rollen kan stärkas enormt om vi får resurser"

"Vi arbetar på att bli en starkare samhällsaktör"

Lärdomar av pandemin

Så här långt: vad skulle du säga är de viktigaste lärdomarna/den viktigaste lärdomen för er verksamhet i framtiden som pandemin har fört med sig?

Hela åttio museichefer har valt att dela sina lärdomar under pandemin. De ger en ganska samstämmig bild av vad man nu tar med sig vidare. Det handlar mycket om hur museernas personal kunnat ställa om, hur man varit flexibla, kreativa och helt enkelt kunnat utveckla verksamheten. Flera museichefer hyllar verkligen sin personal. Sammanhållningen har stärkts på flera håll. Flexibiliteten verkar vara ett nyckelord.

Samtidigt finns här också en sorg över de man tvingats säga upp på grund av pandemin. De verksamheter som baseras på intäkter blir mycket sköra i ett läge när besökarna inte kan komma till museet. Andra lärdomar handlar om utvecklingen av det digitala utbudet, som Sveriges Museer redan tagit upp i den nyligen släppta rapporten Museibesöken 2021. I den kan man se det stora antalet besök till museernas digitala utbud under pandemin. I sina svar på frågan om lärdomarna av pandemin vittnar museicheferna om den digitala satsning som gjorts och om skärpta insikter att man ytterligare behöver bredda sitt digitala utbud för att öka räckvidden för museet. Den kompetens som behövs för detta vill man utveckla. Verksamheten kommer att behöva drivas "i flera format" som en museichef uttrycker det.

Man har också dragit lärdomar av distansarbete, dels har det blivit tydligt vilka delar av verksamheten som måste skötas på plats och dels tar museichefer upp den mer generella frågan om hur man ska arbetsleda digitalt på bästa sätt.

Några citat från museicheferna:

"Att förändring kan komma snabbt. Att det är svårt att planera när så många faktorer är osäkra. Att digitala arrangemang har många fördelar över IRL-aktiviteter. Det var kanske ingen överraskning men är oerhört glädjande att se personalens engagemang och lojalitet till sitt museum"

"Att vi kan flytta mer museiverksamhet utomhus och till nya platser i staden"

"större egen finansiering riskerar bli en ättestupa"

"Att vi måste vara mycket mer aktiva, kreativa och uppsökande"

"Kulturen måste hålla ut och finnas där"

Museilagen

(sfs 2017:563)

Inledande bestämmelser

1 § I denna lag finns bestämmelser om det allmänna museiväsendet. Med det allmänna museiväsendet avses

1. statliga museer,
2. regionala museer,
3. kommunala museer, och
4. andra museer i vars styrelse eller motsvarande ledningsorgan mer än hälften av antalet ledamöter är utsedda av stat, kommun eller region. Lag (2019:977).

2 § Med ett museum avses i denna lag en institution som är öppen för allmänheten och som förvärvar, bevarar, undersöker, förmedlar och ställer ut materiella och immateriella vittnesbörd om människan och människans omvärld.

3 § Med museihuvudmän avses i denna lag staten, kommunerna och regionerna.

Det som sägs om museihuvudmän gäller även den som utsett mer än hälften av antalet ledamöter i ett sådant museum som avses i 1 § 4. Lag (2019:977).

Ändamål

4 § Ett museum ska utifrån sitt ämnesområde bidra till samhället och dess utveckling genom att främja kunskap, kulturupplevelser och fri åsiktsbildning.

Ansvarsfördelning

5 § Museihuvudmännen ska säkerställa att ett museum har ett bestämmande inflytande över verksamhetens innehåll.

Publik verksamhet

6 § Utställningar och annan publik verksamhet vid ett museum ska vara kunskapsbaserad och präglas av allsidighet och öppenhet.

7 § Utställningar och annan publik verksamhet vid ett museum ska vara tillgänglig för alla och anpassad till användarnas olika förutsättningar.

Kunskapsuppbyggnad

8 § Ett museum ska bidra till forskning och annan kunskapsuppbyggnad, bland annat genom att ha hög kompetens inom sitt ämnesområde.

Förvaltning av samlingar

9 § Ett museum ska aktivt förvalta sina samlingar för att nå verksamhetens mål.

10 § Regeringen får meddela föreskrifter om att de statliga museerna får överlåta föremål ur sina samlingar till andra museer inom det allmänna museiväsendet.

Regeringen får även meddela föreskrifter om förfoganden över sådana föremål i de statliga museernas samlingar som har ett begränsat kulturhistoriskt värde.

Samverkan och spridning i hela landet

11 § Museerna och museihuvudmännen ska samverka i syfte att ge alla tillgång till museernas samlade resurser, bland annat genom att ställa föremål ur de egna samlingarna till varandras förfogande.

12 § Bestämmelsen i 2 kap. 1 § kommunallagen (2017:725) om anknytning till kommunens område eller dess medlemmar hindrar inte att kommunala museer avgiftsfritt ställer föremål ur sina samlingar till förfogande för ett museum i det allmänna museiväsendet som är beläget utanför kommungränsen.

Lag (2017:774).

Om rapporten

Rapporten *Museer under press 2021 – läget i landet enligt 91 museichefer* släpptes 10 februari i samband med konventet Folk och kultur. Undersökningen genomfördes av Sveriges Museer vid årsskiftet 2020/2021. Frågorna skickades till de 201 cheferna för Sveriges Museers medlemsinstitutioner. Ett tiotal av dessa är chefer för flera museer. De flesta museer har i februari 2021 stängt eller kraftigt nedskuren publik verksamhet. På obestämd tid. Det speciella läget innefattar ovanligt många osäkra faktorer inför 2021 vilket påverkat svaret. 91 museichefer har lämnat svar, varav åtta kommer statliga museer/museimyndigheter, sexton från från läns museer, 23 från kommunala museer och 37 från kategorin Övriga museer. Museer från alla Sveriges regioner samt ett svenskt museum utanför Sverige finns representerade i rapporten

Museer är viktiga

Landets museer lockar varje normalår till närmare 20 miljoner statistiskt säkerställda besök enligt Myndigheten för kulturanalys. Till dessa siffror kommer 1,5 miljoner besök till museer med mindre än en årsarbetskraft samt cirka 8 miljoner från kategorin Övriga museer (museer där ingen offentlig instans har något huvudmannaskap) som Kulturanalys från 2019 inte längre räknar in i den officiella statistiken.

Museer är betydelsefulla för samhället och viktiga för enskilda människor. 58 % av befolkningen (18 – 65 år) hade besökt ett museum senaste året enligt en SIFO-enkät från maj 2019.

Museerna finns över hela Sverige och är olika varandra med unika samlingar. Räknar man även väldigt små aktörer finns det cirka 1600 museer. Vi ser den här mångfalden som en styrka och tillgång.

Kontakt

Jeanette Gustafsdotter
Generalsekreterare Sveriges Museer
Mobilnummer 0706-24 45 56
E-post: jeanette.gustafsdotter@sverigesmuseer.se

Mer om Riksförbundet Sveriges Museer:

www.sverigesmuseer.se